

Alexandru Simon

Voievodul apei și Basarabia

Alexandru Simon

Voievodul apei și Basarabia

**Editura Argonaut –
Academia Română, Centrul de Studii Transilvane**

**Cluj-Napoca
2024**

Coperta I. Ludovic I de Anjou între lumi (Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, Codices, Codices Latini Medii Aevi, [nr.] 405, f. 1r; open access).

Coperta IV-a. *Valahiile* de la Dunăre și de pe Carpați pe o „hartă cruciată” (c. 1396/ c. 1444) (Bibliothèque Nationale de France, Paris, Codices, Codex Latinus Parisinus/Manuscripts, Latin, [nr.] 7239, ff. 113^v-114^r; open access).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Voievodul apei și Basarabia: la începuturile angevine ale Țării Românești/ autor:
Alexandru Simon – Cluj Napoca: Editura Argonaut – Academia Română,
Centrul de Studii Transilvane, 2024

ISBN 978-606-085-197-4/978-606-038-056-6

Conține bibliografie și indici

I. Simon, Alexandru (autor)

94

© Autorul & Argonaut

Editura Argonaut
Str. Ciucaș, nr. 5/15, Cluj-Napoca
Tel. 0730.015.485
e-mail: edituraargonaut@yahoo.com
www.editura-argonaut.ro

Editura Argonaut este acreditată CNCSIS/CNCS din anul 2002.

Cuprins

Înainte și după documente	9
<i>Wasserweyda</i>	17
Trei (patru) texte	21
I. Dunărea care trece prin Țara Românească (c. 1355)?	26
II. O dregătorie ungară (1386)?	33
III. Un patriarh ecumenic în oastea otomană (1474-1475)?	45
Surse de viață și de putere în Răsărit	55
A. Dacia la Posada: Marino Sanudo Torsello către cardinalul Bertrand du Pouget (10 aprilie 1330)	65
Marino Sanudo Torsello, lumea sa și proiectele sale	70
I. Scrisoarea unui „consultant politic”	76
1. Tratat de istorie și testament politic (78)	
2. Ambițiile și amenințările unui legat pontifical (82)	
3. Unirea pierdută a Bisericilor (85)	
4. Pacea de care Creștinătatea avea nevoie (88)	
II. Un nou regat	91
1. Între <i>Sclavonia</i> și Ungaria (93)	
2. <i>Principii catolici</i> ai papei Ioan al XXII-lea din <i>archiregnum</i> -ul angevin din Răsărit (99)	
3. Un loc creștin și un loc cruciat (106)	
4. „Fronturile” <i>germane</i> și <i>valahe</i> ale lui Carol-Robert de la 1330 (110)	

III. O idee între epoci	113
1. <i>Valahii</i> și secuii, și <i>germanii</i> (115)	
2. Cei fără nume (121)	
3. Buda între Neapole, Avignon, Paris și Constantinopol (126)	
4. Noi și vechi cruciade (131)	
<i>Dacia (basarabă) fără Transilvania (germană)</i>	134
B. <i>Infideli</i>, dar nu <i>schismatici</i>: privilegiul lui Ludovic I de Anjou pentru Ștefan Őri (21 ianuarie 1345)	145
Context feudal ungar – context istoriografic maghiar	149
I. <i>Necredincioșii</i> Angevinilor de la Buda	155
1. Szécsényi, Szécsi, Severin și <i>schismaticii</i> la începutul anului 1345 (157)	
2. Papalitatea din exil, Angevinii și <i>valahii romani</i> în toamna anului 1345 (161)	
3. Ludovic, Alexandru, Clara și credința și necredința <i>valahilor</i> (167)	
4. „Cruciada” voievodului excomunicat (172)	
II. Basarab de la 1345 și Basarab de la 1330	179
1. Carol-Robert și Ludovic, Basarab și Alexandru <i>Basarab</i> , tați și fii? (179)	
2. Trei variante de la Câmpulung și Buda la Curtea de Argeș și Târnovo (182)	
3. Ludovic I de Anjou, moștenirea și istoriile sale <i>valahe</i> (187)	
4. „Memorii muscelene” (192)	
III. <i>Posada</i> sub Carol-Robert și <i>Posada</i> sub Ludovic I	197
1. Oamenii de la <i>Posada</i> în 1345 (199)	
2. Monarhii de la Velbužd și de la <i>Posada</i> la 1330 (205)	
3. Istoria trăită – istoria adaptată (212)	
4. [...] <i>Veneti, nostri infideles et notorii rebelles</i> [...] (215)	
Coordonatele unei domnii de patru decenii într-un document regal de la 1345?	219
C. [...] <i>specialiter ante Jadram</i> [...]: <i>valahii transalpini</i> în serviciul Budei (29 august 1359)	231
Un subiect care nu trebuia să existe	236

I. Ungaria și Țara Românească	244
1. Ascensiunea lui Carol-Robert de Anjou (246)	
2. Atacurile și acordurile lui Ludovic I (249)	
3. În căutarea unui <i>modus vivendi</i> ? (257)	
4. După Angevini (260)	
II. Familiile care au ales Buda	267
1. Nobilii de Recaş (268)	
2. Drăgoșeștii „de Moldova” (274)	
3. Fiii lui Petru <i>de Valquja</i> (279)	
4. Hunedoreștii „de Corbii de Piatră” (285)	
III. O lacună în edițiile moderne maghiare și românești de surse	292
1. De la 1834 la 1977 (293)	
2. Cumpăna angevină și <i>valahă</i> de la Zadar (297)	
3. 6860 între 1346 și 1359 (301)	
4. Nobilii români de Recaş ca „încurcătură românească” (307)	
Nobilii <i>valahi</i> între lumi și în sistemul politic angevin	312
D. [...] <i>quandam suam consanguineam</i> [...]: un proiect matrimonial angevin (post aprilie 1346)	317
O scrisoare către papă	321
I. Surse și copii la răscrucea vremurilor	329
1. De la Buda(pesta) la Belgrad (329)	
2. O (altă) căsătorie din veacul angevin al Ungariei (333)	
3. Misiunile unui episcop de Oradea (340)	
4. Comitatul de <i>Borkoth</i> și <i>principele</i> Dominic (344)	
II. Un document medieval în contextul său	350
1. Din Bologna universitară (351)	
2. „Îmbătrânirea” unui manuscris iluminat (355)	
3. „Oameni buni” și „oameni răi” din Biserica Romei (359)	
4. Ductul unei copii (364)	
III. Un proiect de căsătorie „la vremea sa”	372

1. Zestre, dar și rit (374)	
2. Miresele Țării Românești (379)	
3. Despre o soacră (385)	
4. În căutarea unei alianțe (393)	
Planuri eșuate	401
<i>Bessarabia</i>	407
Dunărea <i>valahă</i> între Caloian al Bulgariei și Ștefan al Moldovei	408
I. Masacrele ca hartă	418
II. Callimachus și <i>Dracula</i> de la Roma în <i>Bessarabia</i>	427
III. Început și sfârșit în anii 1350	440
Răsucind harta	449
Geografii, dinastii și Biserici	461
Notă asupra cărții	465
Bibliografie selectivă	467
I. Surse (467)	
1. Arhive și biblioteci (467); 2. Izvoare edite (468)	
II. Istoriografie (477)	
1. Lucrări generale și instrumente de lucru (477); 2. Lucrări speciale (481)	
Indici selectivi	491

Înainte și după documente

„Acțiunea” acestei cărți se petrece în ceea mai mare măsură înaintea anului 1369. Din acel an, avem primul act păstrat de la un voievod al Țării Românești. Pe 25 noiembrie 1369, Vladislav I *Vlaicu* li s-a adresat – în latină – supușilor săi de rit *latin*. Intitulat, *din mila lui Dumnezeu și a regelui Ungariei, voievod transalpin, ban de Severin, precum și duce de Făgăraș*, i-a anunțat că urma să le vină un episcop-vicar din partea episcopului Transilvaniei, Demetriu. Din punct de vedere ecleziastic, pentru Papalitate, în continuare la Avignon, Țara Românească, *W(a)lacia* de pe Carpați și Dunăre, cu Porțile și Gurile ei, ținea de Transilvania.

Până la sfârșitul anului 1369, numărul actelor păstrate de la regii Ungariei, din Casa de Anjou, de la Carol-Robert (1301/1310-1342) și de la Ludovic I *cel Mare* (1342-1382), trece de 10 000. Nu mai socotim documentele emise pe teritoriile lor sau cele privitoare la acestea. De exemplu, pentru anul 1359, anul apariției Mitropoliei *Ungrovlahiei*, numărul izvoarelor înregistrate pentru istoria Ungariei angevine este de aproape 1 200. Dintre acestea, sub 20% au fost date de către regele Ludovic I.

Explicația pentru discrepanțele dintre Țara Românească și Ungaria nu trebuie căutată în confort. Vreme de vreo șapte ani, cât a trebuit să mai lupte pentru reunificarea Ungariei vechilor Arpadieni, Carol-Robert a rezidat la Timișoara (1316/1317-1323). Casă i-a fost un turn-donjon, cu val de pământ și palisadă, asemănător cu cel al cnezilor/nobililor de Răchitova, din Țara Hațegului, sau, chiar, cu curtea boierilor de la Polata, din Gorj. Carol-Robert și Basarab de la *Posada*, cu a sa curte/cetate de Argeș, au cam avut „șanse egale” din acest punct de vedere.

Aceasta ar putea explica de ce acel Basarab a contat atât de mult în politica vremii și a rezistat atâta timp. „De aici”, și diferite construcții: de la puterea sa de „sânge cuman”, la menirea sa de „țar al pământului”, trecând prin „parteneriatul tătar” sau și prin forța „Daciei străbune”.

Nu se lămurește însă problema lipsei surselor scrise păstrate din Țara Românească în formare (nu totul a fost distrus de turci, după cum se știe din cazurile Bulgariei și Serbiei, cu adevărat imperiale). De aici

(fără ghilimele, de această dată), alt set de „zidiri”: Basarab stăpânea peste o adunătură de ucigași și de ciobani migranți. *Valahii* („poate” identici în parte cu românii) erau înapoiați de secole. Puteau vedea lumina culturii doar dacă ascultau de coroana Ungariei (sau de cea a Bulgariei). Dar, de fapt, erau niște primitivi, nedemni nici de Catolicism, nici de Ortodoxie. Totuși, celei din urmă i „s-a făcut milă” și „i-a salvat”.

Ar trebui să fie de la sine-înțeles că pomenitele „considerații” nu aveau cum să nu lase urme. Ele sunt uneori mult mai adânci decât cele arheologice și documentare, din care „considerațiile” se hrăneau în bună măsură (după cum ar trebui să se știe). Pe de o parte, primii voievozi ai Țării Românești arătau a cavaleri apuseni, îi și făceau cavaleri pe alții, și stăpâneau peste *comiți*. Pe altă parte, administrația țării a ajuns să fie făcută în slavonă, atât în plan secular, cât și în cel spiritual (cu acordul – grec – al Bizanțului, al Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol).

Cei de atunci nu par să fi avut o problemă majoră cu toate acestea. În schimb, noi, cei de acum, avem cel mai adesea. Poate, pe bună dreptate, fiindcă amestecul nu pare natural, atât ca formare, cât și ca păstrare. În plus, nu de puține ori, „amestecul” este în fapt numai „alăturare”.

Răspunsurile la îndoielile strânse pot fi felurite. Cartea aceasta încearcă să privească vremurile de început prin câteva surse, unele știute, altele necunoscute. Izvoarele sunt în special de limbă latină. Între ele, s-au „strecurat” câteva în germană, în franceză, în slavonă (sau, dacă nu ne-am feri, în bulgară și în sârbă) și chiar în greacă. Modul în care ele s-au organizat a fost aproape accidental sau, dimpotrivă, cumva firesc.

Prima dată (Capitolul I), ne-a atras atenția o „geografie politică” a Europei transmisă cardinalului Bertrand de la Pouget de cunoscutul „analist politic” venețian Marino Sanudo Torsello. Data mesajului era 10 aprilie 1330, cu trei luni înaintea „bătăliei balcanice a națiunilor” de la Velbužd (28 iulie) și nici șase luni înainte ca regele Carol-Robert să intre în Țara Românească, din care a ieșit prin *Posada* (9-12 noiembrie).

Un mare teoretician al cruciadei, iar, mai apoi, și al unirii Bisericii, Sanudo Torsello a fost primul care a avertizat, tocmai în scrisoarea din 10 aprilie 1330, asupra pericolului reprezentant de turci („contractați” din Asia Mică), cu două decenii înainte ca ei să se înstăpânească în Europa. În analiza sa, Sanudo Torsello i-a înfățișat trimisului papei Ioan al XXII-lea la Bologna și o *Dacie* aflată în hotarul Ungariei. Nu era epoca la care se vorbea în mod obișnuit de o *Dacie* în Răsărit

(și nu în vest, unde *Dacia* era numele Danemarcei). Chiar din contră. Se putea accepta (o) *Dacia* „sub” Vlad Țepeș, dar nu „sub” Basarab (I).

Textul lui Sanudo, unul dintre numeroasele sale materiale politice, au deschis o lume în care *valahii*, românii, își aveau deja locul. Frecvent însă, ei nu erau încă socotiți drept membrii „cu drepturi egale” și nici pomeniți pe nume (erau doar *un popor*). Din punct de vedere științific (de subliniat), nu este o problemă, ci o deschidere. Scrierile lui Sanudo ne-au dus la surse, unele des folosite, asupra începuturilor Țării Românești, de la prăbușirea Ungariei Arpadiene la ridicarea lui Basarab la Severin, de dinaintea șederii, forțate, a lui Carol-Robert la Timișoara.

1330 nu a fost un an obișnuit. Victoria lui Basarab asupra lui Carol a fost socotită și o izbândă a ortodoxiei asupra catolicismului (deși, pentru Ioan al XXII-lea, la 1327, Basarab era un *principe devout catolic*, dar „asta conta mai puțin”). În special, prigoana împotriva creștinilor de rit *grec* (înainte de Reformă/Reforme/Contrareforme, este greu să vorbești de ortodocși în înțeles modern), declanșată de fiul lui Carol- Ludovic I, justifica abordarea. Sursele mai puțin. Ceea ce ar fi trebuit să cunoască.

Pe 21 ianuarie 1345 (Capitolul al II-lea), Ludovic I l-a răsplătit pe Ștefan Őri, notar regal special. Peste nouă luni (pe 17 octombrie 1345), Clement al VI-lea avea să-i trimită lui Ludovic o celebră scrisoare. Papa îi vorbea regelui despre *valahii romani* din *părțile transilvane, transalpine și sirmiene ale Ungariei*. În frunte cu Alexandru Basarab, vroiau să intre sub ascultarea Bisericii Romei (din exil). Iar Ludovic blocase corespondența dintre papă și acei *valahi*, sprijiniți și de mama regelui, Elisabeta Piast.

Ștefan Őri luptase alături de Carol-Robert în Țara Românească în toamna anului 1330. Ludovic i-a pomenit în detaliu faptele de vitejie și rănilor suferite, acolo, dar și în Regatul *Rasciei* (adică, în Serbia). Regele a deosebit însă între *infidelul* Basarab de la *Posada* și *schismaticii* (sârbii) care ocupaseră *Rascia*. Adică, Basarab îi fusese *necredincios* lui Carol-Robert și lui Ludovic (!), conform tânărului monarh, dar fără să se rupă de Papalitate și să devină un *schismatic*, ca sârbii (lui Ștefan Dușan). Apoi însă, deoarece, după Clement al VI-lea (la nouă luni după actul lui Ludovic pentru Őri), *valahii romani* își doreau să fie sub autoritatea Sfântului Scaun, o ruptură survenise între Argeș și Avignon, o ruptură pe care regele Ludovic nu o putea însă invoca la începutul anului 1345.

Privilegiul regal pentru Őri naște o sumedenie de întrebări. Printre ele, una legată de voievodul Transilvaniei, Toma Szécsényi. Neagreat

de Ludovic, care l-a socotit responsabil pentru decizia explicit greșită a lui Carol-Robert de a-l ataca pe Basarab, Szécsényi, scos din dregătoria de voievod de Ludovic, era vecinul – foarte conflictual – de moșie (Boconád) al lui Óri. Szécsényi fusese și excomunicat de episcopul Transilvaniei, Andrei Szécsi. În ianuarie 1331, adică, după *Posada* și în urma intervenției regelui Ungariei, Ioan al XXII-lea își poruncise lui Szécsi să nu facă totuși publică excomunicarea. Anul *Posadei* nu a fost ce pare.

O altă problemă majoră (re)deschisă de actul regal din ianuarie 1345 este durata domniei lui Basarab și identitatea sa. După Ludovic, la 1345, acesta îi fusese și lui *infidel*. După celelalte acte și după cronica capelanului regelui, Ioan de Târnave, se știa că Alexandru nu dorise să-l recunoască pe Ludovic drept suzeran, dar până la urmă cedase, spre ușurarea Budei. Alexandru era/este (socotit) fiul lui Basarab de la *Posada*.

Actul pentru Ștefan Óri ne-a reîndreptat spre un alt document, tot de la Ludovic, tot o danie, dar de data aceasta, una cunoscută în istoriografie (Capitolul al III-lea). Pe 29 august 1359, Ludovic, în campanie împotriva Serbiei, i-a răsplătit pe membrii unei familii *valahe* cu domeniul Recaș. Aceștia părăsiseră Țara Românească când Alexandru *Basarab* refuzase să-l recunoască pe Ludovic drept suzeran (acum, îi recunoștea).

Ei se distinseră în slujba monarhului angevin *mai ales în fața Zadrei* [a Zadar-ului] și *în părțile* [...]. Aici, de comun acord, în istoriografia română, dar deja și în cea maghiară, era o *lacună*, o lipsă. Nimic mai fals.

Se putea și se poate citit cu claritate: *specialiter ante Jadram et in partibus Treuisianis*, în traducere: *mai ales în fața <zidurilor> Zadar-ului și în părțile trevizane* (adică, la Treviso, lângă Veneția). Cu toate acestea, s-a ales soluția *lacunei*. Rațiunile au diferit de la istoriografie la istoriografie.

În cea română, „uitarea” permitea datarea târzie a acordului dintre Alexandru *Basarab* și Ludovic I (deși fuseseră mai multe înțelegeri). Campania regală de la Treviso fusese ulterioară cu un deceniu celeia de la Zadar (1346). Citirea *părților trevizane* nu îngăduia redatarea forțată a faptelor de arme ale „românilor lui Ludovic” de la Zadar în ajunul Păcii de la Zadar (1358), când înfruntările militare fuseseră minimale.

Prin omiterea *părților trevizane* se putea așeza recunoașterea lui Ludovic de către Alexandru drept suzeran după moartea lui Basarab de la *Posada* în anul bizantin 6860 (1 septembrie 1351-31 august 1352). Era anul înscris într-un *graffiti* (*graffito* adică) „tipărit” pe două rânduri, un fals, dorit elegant, „descoperit” în Biserica *Sfântul Nicolae Domnesc* din

Curtea de Argeș, imediat după săpăturile din vara lui 1920. Ele arăta-seră că, măcar după formă, primii voievozi ai Țării Românești fuseseră „apuseni” și nu „bizantini”. Nu era singurul „secret de stat” pus sub semnul întrebării de către *părțile trevizane* din documentul angevin.

În istoriografia maghiară, *părțile trevizane* acopereau probleme poate și mai delicate, cum ar fi românii care luaseră partea lui Ludovic, a regilor Ungariei (și trecuseră munții), și instabilitatea transilvană din vremea regilor angevini (fiindcă *părțile trevizane* putea fi citite, eronat însă, drept *părțile transilvane*). Din aceste, motive am reprivit atât câteva cazuri, unele celebre, de „pribegi *valahi*” și ridicarea Angevinilor de la Buda în paralel cu ridicarea Basarabilor din Țara Românească. Cu greu se mai putea postula medieval uri viscerale naționale ori confesionale.

Am ajuns astfel (Capitolul al IV-lea) la un document asupra căruia atrăsesem atenția în urmă cu aproape un deceniu și care ar fi trebuit, între timp, să facă obiectul unei ediții și analize critice. Conform sursei, nedatate și păstrate doar într-o copie greu lizibilă, dar de epocă, un nenumit om al Bisericii, un prelat s-ar părea (de presupus, din Regatul Ungariei), îi cererea unui nenumit suveran pontif (fie lui Clement al VI-lea, fie lui Inocențiu al VI-lea) să aprobe căsătoria dintre fiul lui Ștefan Dușan al Serbiei, Uroș (al V-lea), și ruda lui Ludovic (*un fel de rudă de sânge/quandam suam consanguineam*). În primă fază, izvorul fusese inclus în „corespondența diplomatică” dintre Budapesta și Belgrad la sfârșitul anilor 1990. Cu toate că se cunoștea de multă vreme (după cum și partea sârbă a admis, dar în 2007) că soția lui Uroș a fost *Ancha*, fiica lui Alexandru *Basarab* și a *Clarei de Ungaria*, partea maghiară a dorit să impună identificarea miresei fiului lui Dușan, încoronat deja împărat, cu o rudă, nenumită, din Silezia de a monarhului angevin.

Apărea tot mai limpede că dorințele din anii 1990 au diferit de cele din anii 1340-1350 (Dușan a devenit împărat în 1346 și a murit în 1355). Dar, în scrisul istoric, adesea, cu cât mai mare este discrepanța cu atât mai dificilă este demonstrația. Iar, în toate acestea, „la mijloc” apărea *doamna Clara, de Ungaria*, după cum se știa, și se uitase, din 1944-1945 (atunci, Ștefan Pascu, un „național-comunist ceaușist”, dezavuat după 1989, semnalase existența ei din exilul românesc clujean de la Sibiu).

Ea era „altceva”, dar pe potriva unei ciudățenii angevine. Miile de documente de la Carol-Robert și Ludovic nu pomenesc vreo fată de a primului monarh angevin al Ungariei. Cu toate acestea, în *Cronica pic-*

tată de la Viena, realizată din porunca lui Ludovic, Elisabeta Piast, mama sa și ultima soție a lui Carol-Robert a fost reprezentată împreună cu trei băieți (sigur Ludovic, rege al Ungariei și al Croației, Andrei „rege de Neapole” și Ștefan duce al Transilvaniei, și – apoi mai ales – al Croației, Slavoniei și Dalmației) și două fete (una identificată, cu mari semne de întrebare, cu Caterina, ducesă de Świdnica, iar celalaltă lăsată deoparte). În comparație, cazul cuscruului Clarei (și al lui Alexandru), Ștefan Uroș al IV-lea Dușan, cu care Ludovic se luptase pentru Belgrad și supremația la Dunăre, era și este și mai interesant și mai complex.

Dușan era dușmanul excomunicat al Bizanțului (de care a fost vrăjit întreaga sa viață). În ultimii săi ani (1354-1355), a negociat unirea Bisericilor și cruciada împotriva turcilor cu Inocențiu al VI-lea și cu Carol al IV-lea de Luxemburg. În amintirea legaților pontificali trimiși la monarhul nemanid a intrat astfel și *Alexandre de Balgerat*, stăpânitorul *Valahiei*.

Peste patru ani, în mai 1359, Alexandru a Țării Românești era credincios atât Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol (Marii Biserici), cât și basileului Ioan al V-lea Paleologul, ei aprobând oficializarea Mitropoliei *Ungrovlahiei*, cu Iachint de Vicina, drept ierarh al ei. Atunci, după cum o vădise și actul lui Ludovic, din august 1359, pentru noii nobili români de Recaş, relațiile dintre Buda și Argeș, erau calme, Severinul revenise ori urma să reentre sub autoritatea voievodului *transalpin*.

Peste nici un an, pentru papa Inocențiu al VI-lea vorbea – de parcă nimic nu se întâmplase – despre *Clara de Ungaria*, *voivodissa W(a)laciei din dioceza Transilvaniei*. Nu era imaginea pe care așteptările create de istoriografii să ne lase să o acceptăm. „Oficial”, prin Mitropolia *Ungrovlahiei*, Țara Românească se dezisese de ispita papală și de Ungaria angevină. Din punct de vedere politic practic, dilema majoră era însă alta.

Cum a putut ajunge Țara Românească, analfabetă, cu sau fără ghilimele, în poziția de verigă între Serbia lui Dușan (a cărei splendoare imperială, culturală și politică, era și este recunoscută) și Ungaria lui Ludovic (a cărei glorie, europeană, era și este admisă și de detractarii ei)? Parte din răspuns pare să fie în apa Dunării, la a cărei vărsare în Marea Neagră, se află disputata și dureroasa Basarabie de astăzi. Pentru mulți, Basarabia era rodul puterii lui Basarab de la *Posada* sau, mai adesea, al celei a lui Alexandru *Basarab*. Vremurile lui Vlad al III-lea *Țepeș* și ale lui Ștefan al III-lea *cel Mare* ar susține o asemenea perspectivă (după cum se poate vedea și în „Încheierea” cărții). Prima jumătate a secolului

al XIV-lea ne vorbește însă doar despre o *Țară a lui Basarab/a Basarabilor* cu care Serbia (lui Dușan și a lui Uroș) era vecină, și la 1349 și la 1357.

Am revenit și am început ca urmare („Introducere”) cu Dunărea, cu al ei voievod, cu al ei voievozi. Inițial, subiectul părea complet nelegat de anii 1300. Nepotrivirea se datora unui fost voluntar din Al Doilea Război Balcanic (1912-1913), care adusese României Cadrilaterul și o costase Bulgaria. Spre sfârșitul anilor 1930 (în 1937), pe când lumea se schimbase din nou (și nu în favoarea României Mari), Nicolae Iorga l-a impus pe *Wasserweyda* (un titlu german medieval) ca *Basserweyda*, adică *Basarab Vodă*. El a trecut peste multe (*Wasser* era apă acolo unde apărea *Wasserweyda* ori, în germana medievală, *B* devenea *P*, și invers).

În apărarea sa, trebuie spus, printre altele, că, din diferite motive, el nu cunoștea ocurențele mai vechi ale titlului. La 1386, exista și un *voievod al apei al Ungariei*. Acesta era Banul de Mačva (Macsó), din *Sirmium*. Cu trei decenii mai devreme, Frederic von Kreuzpeck, un cavaler erant fidel lui Ludovic I de Anjou, trecuse din Bulgaria în *Valahia* în căutarea *voievodului apei*. Dunărea se contura previzibil în fapt, drept bază a puterii Basarabilor, dar, nu așa cum „ne-am fi așteptat” (spre Basarabia).

Mergând pe firul apei, ajungem la o altă „afacere de familie”: căsătoriile dintre Basarabi (din ce cunoaștem, invariabil, membre de sex feminin ale familiei) și ultimii Asănești (membrii de sex masculin ai dinastiei). Prima a fost cea dintre Ioan Alexandru, viitor țar al Bulgariei, și Teodora, fiica lui Basarab de la *Posada* și – aparent – sora bună a lui Alexandru *Basarab*. Una dintre fiicele lui Alexandru și ale Clarei, Ana, credincioasă ambelor rituri, s-a căsătorit ulterior cu Ioan Strațimir, țar de Vidin, unul dintre băieții lui Ioan Alexandru și ai Teodorei.

Ioan Alexandru, divorțat de Teodora (c. 1347), asumase, pe la 1337, și titlul de *mare voievod*, definitoriu pentru stăpânitorul Țării Românești. Nu este poate inutil de spus că, până astăzi, problema componentei – dinastice și teritoriale – *valahe* a celui de Al Doilea Țarat Bulgar a redus numărul podurilor peste Dunăre (Dunărea de Jos, în plan geografic). Iar, pe când Carol-Robert se lupta pentru supraviețuirea sa în Ungaria și Basarab nici nu domnea încă (ante 1310), *Dunărea curgea prin Bulgaria* imperială (conform unui mare plan de cucerire al Constantinopolului de către Casa de Valois, publicat în timpul Primului Război Mondial)

Între aceste repere, între realitatea *voievodului apei* și „prefacerea” *Basarabiei*, au început să se închege părțile angevine ale cărții. O sumă

de izvoare și de îndoieli au căpătat sens, sensuri. Una din învățăturile cercetării a fost că un abuz nu trebuie înlocuit prin altul (termenul de abuz se justifică prin soarta a – măcar – două dintre sursele discutate).

Din acest motiv, am evitat să uniformizăm integral componentele cărții ori să simplificăm sau eliminăm elemente care pot fi socotite repetiții redundante. Am lăsat cartea să evolueze (cronologic inclusiv în mare), precum un proces de descoperire și adesea ca procese de redescoperire. Unele dintre ele nu sunt și nu vor fi simple, pentru că, încă o dată, „paradigmele interpretative” („metodologice”) tind să primeze în raport cu puținele date, cu toate că acestea din urmă nu sunt mai pro-ori anti-naționale sau creștine decât viziunile care vor să le ajusteze.

În lucrare, se găsesc destule referințe la ritul *grec*, dar puține la „ortodoxia românească”. Pe lângă motivele amintite (mutațiile aduse de secolul al XVI-lea nu sunt de aplicat veacurilor anterioare), situația are cauze documentare (nu avem practic surse asupra vieții bisericești de rit *grec* din viitoarea Țara Românească în prima parte a veacului al XIV-lea), logice (un eșec al unui plan *latin* de convertire sau a unui demers *latino-grec* de unire trebuie văzut și drept o reușită a opoziției de rit *grec*, dar fără a o transforma pe aceasta într-o perpetuă și trainică „opoziție mută”) și eclesiastice (cu excepția Vicinei, sigură la 1359 și potențială anterior, și poate cu cea temporară a viitoarei *Milkovii*, nu cunoaștem vreo structură bisericească, de rit *grec latin* sau *grec*, și de rang cel puțin episcopal pe care un voievod al Țării Românești să o fi avut sub controlul său secular și să o fi putut astfel folosi în relație fie cu Sfântul Scaun, fie cu Marea Biserică). Nici una dintre cauze nu este recentă.

Tot în carte, se regăsesc *națiuni* și mai puțin „naționalisme” (dacă ele nu au influențat modelarea istoriografică a surselor medievale). Despărțindu-ne de ideologiile ultimelor secole, vedem – din surse – nu atât națiunea zisă perenă, cât „constructivismul național medieval”, încurajat – în situații misionare (de subliniat) – de Papalitate (așa au apărut și *valahii romani*, *valahii Romei*, din teritoriile Regatului Ungariei). Cum nu întotdeauna textura etnică a pământurilor susținea „naționalizarea”, s-a apelat și la termeni antici și „neutri” (la *Boemia* ori la *Dacia*).

Mai rămâne problema Angevinilor de la Buda. Nici o dinastie nu a avut o imagine românească mai proastă (nici măcar Habsburgii, care au dat totuși *un bun împărat*). La fel ca Basarabii, ei au luptat pentru supraviețuirea. „I-au depășit” pe Basarabi. S-au stins însă. Nu și Basarabii.